

Közel a könyvekhez

Beszélgetés az OIK főigazgatójával, Mender Ibolyával

Van a belvárosban, a Molnár utcában – néhány házzal arrébb, mint ahol Pilinszky János évtizedekig élt és dolgozott – egy nevezetes „könyves hely”. Egykor csak úgy hívták: „a Gorkij”, ma Országos Idegennyelvű Könyvtár (OIK) a neve. Olyan híres dolgozói és olvasói voltak, mint például Rockenbauer Zoltán, Szentpéteri Csilla, Nagy Gáspár, Rakovszky Zsuzsa, Lackfi János. A könyvtár 2002-es évkönyvében interjúkat is olvashatunk velük. Az épületet a Katolikus Kör székházaként 1897-ben avatták, amely a második világháborúig működött itt. Addig, amíg az épület jobbszárnya bombatalálatot nem kapott. 1946-ban Glotz Imre építómester tervei alapján helyreállították a házat, de régi pompáját már nem kapta vissza. A könyvtár jelenleg két egyedi feladatkört lát el: eredeti nyelvű, elsősorban kortárs világirodalmi, zenei és nyelvészeti tárgyú dokumentumokat gyűjtő szakkönyvtár, valamint a magyarországi nemzetiségi könyvtárak koordinációs központja. Napjainkra hazai szinten egyedi idegen nyelvű gyűjteményt sikerült kialakítania. Az intézményt 1978-ban országos feladatkörű szakkönyvtárrá, majd tudományos kutatóhellyé minősítették.

– *Mióta ápol ilyen bensőséges kapcsolatot a könyvekkel?*

– Már gimnazista koromban élénken érdeklődtem a könyvek, a humán tudományok, az irodalom, a nyelvek iránt. Ezért, miután leérettségiztem, a bölcsészkarra jelentkeztem. A Könyves Kálmán Gimnáziumban orosz tagozaton végeztem, kiváló tanáraim voltak, ma is szeretettel emlékezem rájuk. A felvételi vizsgám sajnos nem sikerült, ezért egy könyvkereskedésben helyezkedtem el. *Közel a könyvekhez!* Úgy látszik, ez egész életemben végigkísért... Két évig itt dolgoztam. Nehéz és szép munka volt. Szerettem. Két évvel később átkerültem egy antikváriumba. Itt a könyves szakmának egy újabb területével ismerkedhettem meg. Újpesten volt egy kis antikvárium, ahol aztán nem csak az éppen megjelenő könyvekkel találkozhattam, hanem olyan szerzőkkel is, akikkel iskolai tanulmányaim során nem. Közben ismét jelentkeztem a bölcsészkarra, magyar-könyvtár szakra. Föl is vettek. A munka mellett végeztem az egyetemet. Ez elég nagy megterhelést jelentett, ezért 1974-ben állást változtattam: egy kis kutatóintézet könyvtárában helyezkedtem el. Így könnyebben ment a tanulás is. Összetett, sokoldalú munkát végeztünk, az intézeti kutatókat láttuk el szakanyagokkal, cikkekkel, bibliográfiákkal. Ezt a munkát is szerettem, még ha a szerves kémia egy kicsit messze állt is tőlem... Az volt a fontos, hogy mindig megtaláljuk olvasóink számára a legmegfelelőbb anyagokat.

– *Jól gondolom, hogy a könyvtárosi munka lényege, a szolgálat?*

– Igen, én is így gondolom. Szolgálat. A könyvek, az olvasók szolgálata. Mondhatjuk úgy is, hogy a *szolgáltatás!* Azt hiszem, a pályám minden szakaszában az volt a legfontosabb célom, hogy azokon, akik hozzám fordulnak, segíteni tudjak, és ők elégedettek legyenek ezzel a segítséggel. Sajnos a kutatóinté-

zetet négy év múlva felszámolták. Akkor a *Népszava* archívumába kerültem. Ez is könyvtárosi munka volt, ha más is, mint az eddigiek.

– *Mennyiben volt más? Itt mi újat tanult könyvekről, olvasókról?*

– Egyrészt bővültek az ismereteim, főként a politikaiak, gazdaságiak. Aztán *rendszer*t, rendszerezést tanultam. A sajtóarchívumi munka ugyanis azt jelentette, hogy a különböző napilapokban, hetilapokban, folyóiratokban megjelent cikkeket tárgyszavak alapján rendezzük. Olyan adatbázist kellett kialakítanunk, amelyben minél jobban, pontosabban lehetett keresni.

– *Innen hova tovább? Újabb kihívások?*

– Hát igen, talán a legnagyobb... Férjhez mentem, megszületett az első kislányom, 1980-ban pedig megpályáztam a Ho Si Minh Tanárképző Főiskola csepeli kihelyezett tagozatának könyvtárvezetői állását. Így lettem huszonnyolc éves koromban könyvtárvezető. Közben megszületett a második kislányom. Tizenöt évig dolgoztam a Kazinczy utcai könyvtárban, mert időközben a főiskola levált az egri központról és az ELTE negyedik kara lett. Akkor költöztünk a Kazinczy utcába. Itt talán az volt a legfontosabb lépés, hogy már 1989-ben elkezdtük a könyvtár gépesítését. Több számítógéppel dolgoztunk, vonalkóddal kölcsönöztünk.

– *Az életrajzából tudom, hogy innen a Magyar Nemzeti Bank közművelődési könyvtárába került. Miért?*

– Úgy gondoltam, a lányaim éppen abban a korban vannak, amikor sokkal többet kellene velük foglalkoznom. A napi tíz-tizenkét óra könyvtárvezetői munka mellett ez nem ment. Ezért olyan állást kerestem, ahol nem vezetőként több szabadidőm lesz. Így kerültem a Magyar Nemzeti Bank közmű-

velődési könyvtárba. A könyvtárat sajnos 2004-ben bezárták, elbocsátottak, munkanélküli lettem. És ekkor olvastam az Országos Idegennyelvű Könyvtár főigazgatói pályázatát. Megpályáztam. Sikert ért.

– 2004 júniusa óta ön az OIK főigazgatója. Milyen tervekkel érkezett?

– A legfontosabb tervem az volt, hogy a hősi helyreállítási, felújítási munkák után, amiket itt az előző főigazgató, Juhász Jenő vezetésével végigcsináltak, most már a szakmai munkára helyezük a fő hangsúlyt; hogy a könyvtárat még inkább kinyissuk az olvasók felé. Másképpen fogalmazva, ezt a kitűnő, központi helyen lévő könyvtárat *kulturális agórává* tegyük.

– Sikert ért?

– Remélem. Mindenesetre a szakmai elismerések ezt bizonyítják: 2010-ben az *Év könyvtára* lettünk, 2012-ben pedig megkaptuk *A könyvtárügyért* kitüntetését. Utóbbira különösen büszkék vagyunk, hiszen a díjat odaítélő Informatikai és Könyvtári Szövetség a szakmai szervezetek javaslatai alapján döntött.

– Gondolom, a nagy siker sok apróbb eredményből rakódik össze.

– Igen. Most hirtelen az átrium kialakítása vagy a még az épület harmadik emeletén lévő magánlakások kivásárlása jut eszembe. Nem volt könnyű!

– Amikor idekerült, mi volt az első élménye?

– Az első és egyben legnagyobb élményem az összmunkatársi értekezlet volt, amikor bemutattak. Ott ült nyolcvan ember, és néhány mondattal arról kellett meggyőzőnöm őket, hogy nekünk együtt, közösen sikerülni fog. Meg voltam hatva, láttam a szemükben a várakozást, ott, velem szemben, abban a gyönyörű olvasóteremben...

– Sikerek, kudarcok? Nézzük a számokat!

– Tény, hogy a látogatói forgalom a kilencvenes évekhez képest csökkent. Nagyon megváltoztak az olvasói szokások. Általában is sokkal kevesebben járnak könyvtárba, amit én nem nagyon értek. Főleg válság idején, amikor ilyen nehéz a helyzet, a könyvtárak ilyen magasak, s egyetlen könyv vagy zenei DVD árértékű valaki egész évben használhatja a könyvtárunkat. Talán a gondolkodásunkban van a hiba. Nálunk addig járnak az emberek könyvtárba, amíg tanulnak. Nem csak az OIK-ban, de más könyvtárakban is a látogatók jelentős része tanuló vagy egyetemi hallgató. Az emberek tehát elsősorban a tanuláshoz kapcsolják a könyvtárat. Aztán a másik aktív réteg – legalább is könyvtári szempontból – a nyugdíjasok. A kettő között nagy az űr. Ők azok, akik vagy nem is ismerik, vagy ismerik, de nem tudatosítják magukban, hogy mennyi mindenhez szinte ingyen juthatnának hozzá a könyvtárban. Egyszerűen, sokkal kevesebbet olvasnak az emberek, mint régen.

– *Hogyan lehet a könyvtárat, az olvasást népszerűsíteni? Hogyan lehet ezt a középő, inaktív réteget megszólítani?*

– Őket a legnehezebb. Sokkal könnyebb az oktatási intézményeken keresztül az egyetemi ifjúságot, a középiskolásokat elérni. Számukra például kihelyezett beiratkozási akciókat szervezünk. Már három éve minden ősszel ott vagyunk a Trefort-kertben az ELTE könyvtári napján. Azon az egy napon több mint száz szokatlan beiratkozni hozzánk. A nyelvtanulókat nagyon jól el tudjuk érni a szeptemberi nyelvtanulói napján. Ilyen helyeken mindig saját standot állítunk, ahol kedvezményesen be lehet iratkozni a könyvtárunkba, mert a kedvezményeket mindenki szereti. Az a bizonyos középő réteg viszont, amelyikről beszéltünk, ezeken a helyeken nem érhető el. Ezért tárgyalunk azon helyszínek köré, ahol őket is meg tudjuk szólítani. Évről évre részt veszünk a Múzeumkertben a Múzeumok majálisán. Ez az egyik nagyon sikeres akciónk. De kimegyünk kávéházakba is, és ott vagyunk a műfordítók rendezvényein. Van egy fiatal csapatunk, három-négy kolléga, ők szervezik az ilyen – mi úgy mondjuk – kitelepüléseket.

– Mennyire sikeresek ezek?

– A kávéházi kitelepüléseink például nem voltak azok, a Közép-európai Egyetemen (CEU) viszont évek óta sikeresek a megjelenéseink. Mindenesetre nagyon fontos, hogy figyelembe vegyük a megváltozott olvasási szokásokat. Terjednek például az e-olvasók, nagyon népszerűek az elektronikus könyvek. Van olyan ismerősöm, aki azt mondja, amióta e-könyv-olvasója van, sokkal többet olvas, hiszen mindig ott vannak a „könyvek” a kezéig. A változásokhoz tartozik, hogy az online szótárak terjedése miatt erősen megcsappant az érdeklődés a hagyományos szótárak iránt, amelyek „kézbeadása” egyik fő profilunk volt.

– A megváltozott szokások csak kedvezőtlenül érintik a könyvtárunkat?

– Egyáltalán nem! Miközben folyamatosan csökkent az olvasók száma, egyre népszerűbbek a különböző *ingyenes* rendezvényeink. Talán ez sem véletlen. Nagyon sokat teszünk annak érdekében, hogy bővítsük a tematikát.

– Mit jelent ez a számok nyelvén?

– Évente több mint száz-százhusz rendezvényt tartunk. Ez egyre nagyobb terhet ró a munkatársaimra. Végül is, mi nem művelődési ház vagyunk, külön erre a célra nincsen stábunk. A könyvtárosaink a saját érdeklődési körüknek és szakterületüknek megfelelően állítják össze az előadásokat, a kiállításokat, a zenei bemutatókat.

– Melyek a legnépszerűbb rendezvényeik?

– A zeneiek. A koncertek olyan népszerűek, hogy már a meghívókra rá kell írjuk: a helyek elfoglalása érkezési sorrendben. Gyakran előfordul, hogy nem

tudunk beengedni minden érdeklődőt. A kisterünk legfeljebb ötven férőhelyes. Minden témának kialakult a törzsközönsége, és örömmel mondhatom, hogy nem csak a nyugdíjasok, hanem a fiatalok is szép számmal jelen vannak.

– *A hajdani Gorkij könyvtár híres volt az irodalmi rendezvényeiről.*

– Ma is két nagyon jelentős irodalmi rendezvénysorozatunk van, sok egyéb mellett. Az egyik a tavaly hat részből álló sorozat, amelyben a Márai-programban beszerzett könyveinket népszerűsítettük. A Márai-programban a könyvtárak ingyenes lehetőséget kaptak arra, hogy a megjelenő könyvekből válogassanak. Ennek keretében mi kiváló világirodalmi, irodalomtörténeti műveket szereztünk be. Ez a hat részes sorozat teljességgel sikeres volt. Hogy csak egyetlen példát említsek, nagy elismeréstől kísérve mutattuk be Móricz Zsigmond naplóját. Koltai Róbert állított össze belőle monodrámát. Ugyanezt elmondhatom a most futó *Remekművek szamizdatban* irodalmi sorozatunkról. A világirodalom kiemelkedő alkotásai között sok olyan volt, amely csak a rendszerváltás után jelenhetett meg magyar fordításban. Mi volt a művek és fordítóik sorsa, hogyan szervezték meg a kiadók a titkos sokszorosítást, hogyan folyt a terjesztés? Ezekre a kérdésekre keresi a választ a sorozat, amely Bulgakov- és Orwell-művek magyar fordításainak történetéről, illetve a késő Kádár-korszak kiadáspolitikájáról szól. Minden alkalommal tömve van a terem. És akkor még mondja valaki, hogy nincs érdeklődés a fajsúlyosabb témák iránt! Van!

– *Ez érdekes. Ha egykori népművelő kollégáimmal beszélgetek, tele vannak panasszal, hogy nem tudják megszólítani a közönséget. Minek tulajdonítja, hogy önöknek sikerül?*

– A kiváló munkatársaimnak. Van egy kollégánk, a kulturális menedzser, akinek alapvetően ez a dolga. De nem csak az ő érdeme. Mindenkié. Rendkívül találékonyak a munkatársaim. Mindenféle csatornát felhasználnak, hogy népszerűsítsék szolgáltatásainkat, rendezvényeinket. Újabban egyre nagyobb szerepet kapnak a kulturális hírportálok. Mindig kész anyagot küldünk nekik, képpel, szöveggel (ezt szeretik). Aztán ott vannak a zenei és a nemzetiségi portálok – mind megannyi kiváló eszköz az OIK népszerűsítésére. A kerület lakóit a belvárosi újságon keresztül érjük el. A Facebookon három oldalt tartunk fönt. És ehhez még pénz sem kell! Csak folyamatos, nagyon pontos, rendszeres munka. Persze, ha van pénzünk, akkor fizetett hirdetések is feladunk.

– *Azt gondolom, hirdetés, internetes portál, közösségi oldal ide vagy oda, azért a legfontosabb a színvonalas program.*

– Persze, ez a legfontosabb. Ez nyilvánvaló, de ezek hírért el is kell juttatni a közönséghez.

– *Melyek az ön szívéhez legközelebb álló programok? Melyek azok, amelyeken mindig ott van?*

– Általában mindegyiken ott vagyok. Sok minden érdekel, meg szeretem is tudni, mi folyik az intézményünkben. Ezért gyakran körbejárok, csak úgy, rendezvényen kívül is. Megnézem a polcokat, a tárlókat, hogy minél előbb ki tudjuk javítani az esetleges hibákat. És a legfontosabb: nagyon szeretek találkozni az olvasókkal. De hogy ne kerüljem meg a kérdését, tagadhatatlan, hogy az irodalmi rendezvények állnak hozzám a legközelebb. Néhány gyönyörű kiállításunk is volt az elmúlt időszakban. Most például Balázs János cigány festőművész életmű-kiállítása tekinthető meg. Ezeket a képeket mindig szívesen nézegetem. Örülök annak is, hogy egyre többen keresnek meg minket, hogy ki szeretnének nálunk állítani. Régen mi kerestük meg az alkotókat, mostanában már ők minket. Rangja lett a kiállításainknak.

– *Milyen kiállítást terveznek az idén?*

– A jeles évfordulók kapcsán tervezünk egy Wagner- és Verdi-kiállítást, valamint megemlékezünk a neves francia íróról, Albert Camus-ról is. Az új könyv- és DVD-szerzeményeinket is folyamatosan bemutatjuk látogatóinknak.

– *Végezetül, de nem utolsó sorban megkérdezem, mit jelent az, hogy az OIK a „magyarországi nemzetiségi könyvtárak koordinációs központja”?*

– Ez az egyik legfontosabb terület számunkra. Azért is, mert ezzel, mint országos szakkönyvtár, más nem foglalkozik. Két fontos feladatunk van: az egyik az, hogy ebben a tárgykörben fejlesszük a saját gyűjteményünket. Beszerezzük a nemzetiségek nyelvén megjelenő szépirodalmat és a nemzetiségi kérdéskörrel foglalkozó szakirodalmat. Gyűjtjük a nemzetiségekkel kapcsolatos hang- és képhordozókat. Ez a gyűjteményépítés. Ennek tartalma megtalálható az interneten is elérhető adatbázisunkban. A másik az, hogy a könyvtárunk koordinálja a megyei könyvtárak és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár nemzetiségi könyvbeszerezéseit. Így elkerülhetők a felesleges párhuzamos könyvvásárlások, a rendelkezésre álló beszerzési keretet hatékonyabban tudjuk felhasználni.

A nemzetiségek kultúrájának bemutatását kiállítások szervezésével is segítjük. Ezek közé tartozik a már említett Balázs János kiállítás, vagy a márciusban tartott nagysikerű „Barátságos délután” is, amelyen bemutakoztak a folyóirat szerkesztői, szerzői.

– *Igen, ezt én is tanúsíthatom: valóban nagyon barátságos volt. Köszönjük az interjút!*

Lipp Tamás